

2007-02-09

Giftiga växter

Av Ingela Lindskog Maj 2004 och Jan.2007

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog			
Skånesemin ek för	0415-19524	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se
Trädgårdsg.5	Mobiltelefon: 070-5803399		
288 31 Vinslöv			

2007-02-09

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Inledning.....	4.
När sker förgiftning?.....	4.
Djurens skyddsmekanismer.....	5.
Hur yttrar sig växtförgiftning?.....	5.
Hur undvika växtförgiftning?.....	6.

GIFTIGA VÄXTER:

Bened (<i>Euonymus europaeus</i>).....	7.
Besksöta (<i>Solanum dulcamara</i>)	7.
Bolmört (<i>Hyoscyamus niger</i>)	8.
Brakved (<i>Frangula alnus</i>).....	9.
Druvfläder (<i>Sambucus racemose</i>).....	9.
Ek (<i>Quercus robur</i>).....	9.
Ekorrbär (<i>Maianthemum bifolium</i>).....	10.
Fingerborgsblomma (<i>Digitalis purpurea</i>).....	11.
Flenört (<i>Scrophularia nodosa</i>).....	11.
Fräken (<i>Equisetum spp.</i>).....	12.
Gullregn (<i>Laburnum anagyroides</i>).....	12.
Gul svärdsilja (<i>Iris pseudacorus</i>).....	12.
Idegran (<i>Taxus baccata L.</i>).....	13.
Johannesört (Äkta <i>Hypericum perforatum</i> , Fyrkantig <i>H. Maculatum</i>).....	14.
Kabbeleka (<i>Caltha palustris</i>).....	14.
Kärrspira (<i>Pedicularis palustris</i>).....	15.
Liljekonvalj (<i>Convallaria majalis</i>).....	15.
Lupiner (<i>Lupinus spp.</i>).....	15.
Löktrav (<i>Allaria officinalis</i>).....	16.
Malört (<i>Artemisia absinthium</i>).....	16.
Maskros (<i>Taraxacum vulgare/officinale</i>).....	17.
Nattskatta (<i>Solanum nigrum</i>).....	17.
Odört (<i>Conium maculatum</i>).....	18.
Ormbär (<i>Paris quadrifolia L.</i>).....	18.

2007-02-09

Penningört (<i>Thlapsi arvense</i>).....	19.
Renfana (<i>Tanacetum vulgare</i>).....	19.
Rölleka (<i>Achillea millefolium</i>).....	20.
Sippor (<i>Anemone spp. Pulsatilla spp.</i>).....	20.
Skelört (<i>Chelidonium majus</i>).....	20.
Smörblomma (<i>Ranunculus acris spp.</i>).....	21.
Sommargyllen (<i>Barbarea vulgaris</i>).....	21.
Sprängört (<i>Cicuta virosa</i>).....	22.
Starr (<i>Carex spp.</i>).....	22.
Stormhatt (<i>Aconitum septentrionale</i>).....	23.
Stånds (<i>senecio jacobea</i>).....	23.
Tibast (<i>Daphne mezereum</i>).....	24.
Trolldruva (<i>Actaea spicata</i>).....	25.
Träjon (<i>Dryopteris filis-mas</i>).....	25.
Törelarter (<i>Euphorbia spp.</i>).....	26.
Vildpersilja (<i>Aethusa cynapium</i>).....	27.
Örnbräken (<i>Pteridium aquilinum</i>).....	27.
Referenser.....	28.

2007-02-09

GIFTIGA VÄXTER !

Inledning

Det jag i specialarbetet inriktat mig på är vanligt förekommande växter som i sig själva är giftiga. Jag har medvetet valt de giftigaste arterna och de arter jag själv ofta sett, både i mitt arbete men mest under mina egna exkursioner. Jag har valt att lägga vikt vid artbeskrivningar eftersom jag vet att det är där det brister, att kunna identifiera örterna. I löpande text har jag skrivit utan uppdelningar för jag upplever det som lättsammast att läsa. Jag har läst i litteraturen men har också tagit upp egna iakttagelser och beskrivningar. Detta är inte fulländat, det blir det aldrig, det finns fortfarande flera arter kvar att ta upp, trots min komplettering i januari 2007. Som jag gjort av många skäl, ett är att EU stöden utvidgats för att främja återskapandet av strandängar, våtmarker och småvatten. Och där växer många olika giftiga arter som breder ut sig. T.ex Gul svärdsilja, starrarter, besksöta, trolldruva, kärrspira m.m. Samt att årsmånen och klimatet förändrats, extremt torrt eller extremt blött eller både och. Och temperaturhöjningarna är också en anledning till att de giftiga växterna ökar.

Önskvärt hade varit om man varit veterinär också, för det medicinska tillrättaläggandet. Så är nu inte fallet, hav överseende !

När sker så förgiftning, vilka omständigheter ?

En del växter är farliga även om de förtärs i mycket små mängder, som sprängört, bolmört, stormhatt, fingerborgsblomma, odört, skelört, tibast och törelarterna. Det är sällan djuren äter dessa växter. Dessa växter smakar och luktar illa. Ett viktigt undantag här är sprängörten vars rötter är mycket begärliga för djuren. Lömska källor till förgiftning är kontaminerat hö och ensilage, där är det inte heller alltid är så lätt att se vilken giftig ört som förekommer. Låggradigt och måttligt toxiska växter kan ibland av unga djur ätas i tillräcklig stor mängd för att orsaka förgiftning. Yngre djur drabbas oftare än äldre. Sen är ju yngre djur nyfiknare och mindre erfarna.

De släpps på sämre marker än de äldre djuren. Ungdjuren släpps ofta på beten som mjölkorna redan betat av och där koncentrationen av de växter korna ratat är högre. Äldre djur kan dock äta växter de normalt inte äter om det är ont om annan gröda. Det kan det vara mycket tidigt på våren eller sent på hösten.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Kraftigt torka (kan toxinhalten i växterna öka) eller överbetning kan också minska tillgången till bete.

Överbetning ökar kraftigt risken för förgiftning. Eftersom djur har en tendens att selektera icke-giftiga växter ökar koncentrationen av de giftiga ju mer marken överbetas. EU stöden för biologisk mångfald kräver ofta detta för stöduppfillnad. Skräp från rensning av häckar och trädgårdar är ytterliggare källor till förgiftningsfall. I skräpet kan finnas idegran, snöbär, gullregn och rhodedenron m.m.

Djurens skyddsmekanismer

De flesta växtätare äter många olika sorters växter och minskar på så vis sannolikheten att få i sig toxiska mängder av någon enstaka växt. Våra husdjur verkar ha en medfödd instinkt att undvika växter som luktar och smakar mycket starkt eller växter som de inte påträffat förr. Genom inläring lär sig sedan djuren att undvika växter som smakar illa eller leder till obehag. Unga djur lär sig mycket genom att gå bredvid de äldre.

Idisslare har stora förmagar vilket får till följd att eventuella toxin späds ut. Dessutom kan våmfloran bryta ned vissa växtgifter. Våmfloran samt födans långsamma passagehastighet genom idisslarnas förmagar gör att många växttoxiner hinner brytas ned innan de når tarmen och absorberas.

Hur yttrar sig växtförgiftning

De vanligaste yttringarna av växtförgiftning är troligen subkliniska.

Djuren får försämrade tillväxt, kondition, produktion och reproduktion. Frekvenser av aborter kan öka.

Dessa problem kan vara svåra att sätta fingret på men de leder till ekonomiska förluster för den enskilda lantbrukaren. Det faktum att många toxiska växter smakar illa, kan göra att djuren totalt sett äter mindre, det bör man ha i bakhuvudet beträffande hö och ensilage. Osmakligt foder ger låg avkastning. Dessutom drar alla oätliga växter på bete näring ur jorden och därmed från djuren. Den vanligaste effekten av akut förgiftning är mag/tarm irritation, även koordinationsstörningar och kramper. Det finns en mängd växter att identifiera beroende på sjukdomsbilden.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Hur undvika växtförgiftning ?

- **Lär dig identifiera giftiga växter.**
- Om betet innehåller giftiga växter låt inte djuren gå där när växterna är som flest, som mest toxiska eller utgör det mesta gröna. Det är ju också möjligt att stängsla av området.
- Undvik överbetning.
- Ge tillskott av salt, mineraler och de näringsämnen djuren behöver. Släpp inte hungriga djur på betet om det finns risk för förgiftning.
- Se till att djuren har gott om vatten. Djur som varit törstiga förlorar mycket av sin selektivitet strax efter det att de druckit.
- Många giftiga växter kan med gott resultat kontrolleras med mekanisk bekämpning eller där som är tillåtet med kemisk bekämpning.

2007-02-09

BENVED (*Euonymus europaeus* , Eng. European spindle tree)

Fam. Celastraceae.

Buskar eller träd med lövfällande blad. Busken har enkla, motsatta blad och fyrtaliga, regelbundna blommor i knippen som blommor grönaktiga i maj-juni och frukterna mognar under sensommaren. Buskarna blir vackert röda på sensommaren. Det mest typiska för arten är frukterna som lyser purpurröda med orangemantlade frön. När de mognar spricker de upp i fyra lober och blottar fröna. Fröna sitter kvar länge efter det att kapseln öppnat sig. Unga grenar gröna, fyrkantiga med spetsiga knoppar. Veden är seg, hård och riktigt gul på äldre buske/träd och används i slöjdarbeten. På sommaren är benveden mycket utsatt för insekter vilka äter upp bladen och täcker hela busken med ett spindelnät orsakat av spinmalens svarta larver. Oftast på den odlade växten, ej lika ofta på den förvildade.

Ganska vanlig på frisk näringsrik mark. Lövskogar, skogsbryn, snår, åkerkanter och längs stengärden. Även odlad. Jag har de sista 10 åren sett en stor utbredning av denna växt på naturbeten och längs åkerskiften.

Växtgift är alkaloider och glykosider. Idisslare är oftast känsligare för glykosidförgiftning än enkelmagade djur. En orsak är att vår PH är gynnsamt för växtenzymerna medan magsyran hos enkelmagade djur hämmar dem, en annan är att växtenzymerna tycks ha en synergisk effekt på vissa våmbakterier. Både frön, bark, löv och de små gröna skotten är giftiga.

BESKSÖTA (*Solanum dulcamara*, Eng. Climbing Nightshade)

Fam. Solanaceae

Besksöta är en flerårig slingrande, upprätt eller nedliggande halvbuske som kan bli flera meter lång och luktar illa. Växten är bladfällande. Bladen är äggformade med helbräddad kant och har ibland bladflikar vid basen

Besksöta blommor från juni-oktober. Blommorna sitter i kvastliknande knippen och är stjärnformiga och mörkt vackert violetta med tillbakaböjda flikar, varje flik har vid sin bas gröna fläckar med vita kanter. (På senare år säljs den uppstammad i kruka som " potatisblomma " på plantskolorna, vilket har förvånad mig p.g.a dess giftighet.) Ståndarknapparna är långa, gula och bildar en kon kring stiftet. Bären är på sensommaren äggformade och glänsande röda och övergår på hösten till att bli svarta. Besksötan kan knappast förväxlas med andra arter, de violetta blommorna med hopstående ståndare och de röda bären är karaktäristiska för arten.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Ganska vanlig på fuktig näringsrik mark. Strandsnår, alkärr, diken, skräpmark och längs bäckar och åar. Jag har även hittat den längs stengården i åkerkanter och naturbeten. Detta är också en art jag upplever som har ökat markant de sista åren.

Växtgift steroidalkoider (solanin), saponiner, garvännen. Både frön och blad är giftiga samt bladskaft som om man tuggar på dem först smakar starkt och beskt och sedan sött. Svälj inte ! Om du provar?

BOLMÖRT (*Hyoscyamus niger*, Eng. Henbane/Black Henbane.)

Fam.Solanaceae.

Flerårig klibbhårig illaluktande ört, c.a 80 cm hög. Bladen är grågröna och håriga, strödda avlånga-äggrunda, buktigt flikiga eller grovtandade. De nedre skaftade, de övre oskaftade och halvt stjälkomsfattande.

Blommorna sitter i sicksack- knippen och är smutsgula samt svagt violetta och ådrade. Foder nervnätat, hårigt med fem något utbredda skarpspetsiga flikar.

Växer efter blomningen ut till ett uppsvällt fodral runt om den med ett lock försedda frukten. Den blommar under sommarens senare del. Fröna kan gro efter 100 tals år. Förekommer på kulturmark, vid gårdar, hagmarker, skräpmark driftvallar och vägkanter.

Växtgiftet utgörs av tropan-alkaloider (*L-hyoscyamin* stimulerar först och senare förlamar centrala nervsystemet), atropin och skopolamin (en hallocinogen.)

Bolmört bibehåller sin giftighet även efter torkning och förvaring. Den kan komma med i hö från marker med sämre växtlighet där man bestämmer sig för att skörda hö. Farligast är det om djuren får växten i sig medan den bär frön, eftersom fröna lär vara tio gånger giftigare än bladen. Dock är hela växten mycket giftig. Djur bör inte beta där bolmört förekommer trots att den luktar illa p.g.a dess stora giftighet.

BRAKVED (*Frangula alnus*, Eng. Alder buckthorn.)

Fam. Rhamnaceae.

Brakved är en hög buske och förekommer också som småträd c.a 1-5 m hög med smala grenar. Barken är illaluktande, gråaktig med vita korkporer. Blad samlade i kvisttopparna, kortskaftade brett elliptiska till omvänt äggrunda med många tydliga sidonerver. Blommorna sitter i samlingar vid bladvecken, små grönvita

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

femtaliga med fem ståndare. Bären är stenfrukter lite mindre än ärtor, först gröna sedan röda till slut svartviolettera. Växten blommar hela sommaren. Brakveden är vanligtvis förekommande på fuktiga hagmarker, skogsmark, stränder och bäckkanter. Den förekommer även odlad och trivs på kalkrik mark. Växtgiftet är glykosider, och brakved kan orsaka kastning. Kasta inga pinnar av brakved till hundar. Frukterna och barken är giftig.

DRUVFLÄDER (*Sambucus racemose*, Eng. Red berried Elder.)

Fam. Caprifoliaceae.

Druvfläder är en stor buske eller ett litet träd med parflikiga blad. Den blir två till tre meter hög och ungefär lika bred. De parbladiga bladen har ett till tre bladpar och ett uddpar. Barken är mörkt brun och grenar och kvistar har gulbrunaktig märe. Till skillnad mot vanlig fläder (***Sambucus nigra***) som har vit märe. Druvfläders blommar redan i april-maj mot vanlig fläder som blommar juni-juli. Ett säkert tecken förutom märe-färgen är att druvfläders alltid ligger mognadsmässigt ett steg före vanlig fläder. Blommorna är grönaktiga-gulvita kronor i äggformad klase. Vanlig fläder har vita kronor i platta blomställningar. Stenfrukterna är röda sidenglänsande. Vanlig fläder har svarta frukter. Växten är idag förvildad och under stor spridning i skogsbryn, skogar, hyggen, vägslänter och naturbetesmarker med inslag av skog. Men finns även som prydnadsbuske. Hela växten är giftig! Sommarfläder (***Sambucus ebulus***) är inte lika vanlig men finns dock. Hela växten är mycket illaluktande och har violetta ståndarknappar med svartglänsande långsmala frukter det är de tydligaste kännetecknen. Mycket giftig!

EK (*Quercus robur*; sommarek, *Quercus petraea*; bergesk. Eng. Oak)

Fam. Fagaceae.

Vanlig i lundar, lövängar och hagmarker. Flera jätteeckar är fridlysta i Sverige. Bergeken växer i södra och västra Sverige, särskilt utmed bergskanter utbredd buske. Sommareken är 10-20 m hög och blommar sent om våren. Ekollonen mognar i oktober och sitter på från bladvecken utgående skaft. Bladskäftet är högst 0,5 cm. Bergeken/Vintereken känns igen genom att ollonen inte är skaftade.

För att se hur sommaren blir gör man följande iakttagelse hos mig; Kommer ek före ask blir det slask och kommer ask före ek blir det stek. Och det stämmer faktiskt om man har både ask och ek inom samma biotop att studera !

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Ekollon och blad innehåller stora mängder tanninsyra samt små mängder av en flyktig olja. Tanninsyra och dess nedbrytningsprodukter verkar starkt sammandragande på vävnader, koagulerar blod och protein. Förutom att attackera tarmfloran går tanninerna direkt på magtarmkanalens väggar och orsakar gastrit. Vid utsöndringen skadar de njurarna. Växten själv måste förvara tanninerna inkapslade i cellväggarna för att inte skadas av dem, och det är först då växtcellerna krossas som tanninerna frigörs. Farligast verkar omogna ekollon vara och utbrott av förgiftning ses oftast då många ekollon blåses ned höstetid. Även på våren kan djur insjukna då de betat av de saftiga skotten. Vissa djur främst nöt kan få smak för ek och råka ut för flera förgiftningar samma säsong. Det första man ser är att djuren blir slöa. De upphör att idissla, äta och dricka. Snart får de förstoppning som inom 2-10 dygn övergår i en tjärliknande diarre. Djuren dör vid akut eller subakut förgiftning efter en dag till 3-4 veckor. En obduktion konfirmerar diagnosen och den är likartad på alla djurslag, njurskador. Andra vanliga fynd är tjärlikt blodigt tarminnehåll och att våmmen innehåller stora mängder löv och ekollon. Släpp inte djur i ekhagar innan övrig vegetation är så pass riklig att djuren inte går på ekarna i brist på annat foder eller tillskottsutfodra. Jag känner till alltför många förgiftningsfall av ekollon.

EKORRBÄR (*Maianthemum bifolium.*) Fam. Liliaceae.

Ekorrhbär är en lågväxt, flerårig ört som kan bli upp till två dm hög. Arten har krypande jordstammar och växer därför oftast i bestånd. Från unga delar av jordstammen kommer enstaka, långskaftade hjärtliknande blad, två stycken, undersidan gles hårig. Och från de äldre delarna kommer de blombärande stjälkarna också de med två skaftade blad. Stjälken på bladen är kort och styv. Blomklasarna är vita 2-3 cm långa, väldoftande (som liljekonvaljen) och är rikliga under maj-juni. Blomman har fyra kalkblad, fyra ståndare och ett stift. Bären får bara ett frö och är klotrunda, först blekgröna med röda fläckar men blir som mogna saftigt röda. Vanlig på frisk något skuggig mark i skogar, längs bäckfåror, lundar och många naturbetesmarker. Hela växten är giftig.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

FINGERBORGSBLOMMA (*Digitalis purpurea*, Eng. Foxglove.)

Fam. Scrophulariaceae.

0,5 -1,5 m hög tvåårig ört. Stjälken enkel och smått gråluden. Ettårsplantorna har rosettställda långskaftade blad utan blommor.

Andraårsplantorna har hög stjälk med strödda blad som överst under sommarens senare del har en ensidig klase med klocklika blommor. Bladen smakar skarpt och obehagligt . Blommorna har äggrunda foderflikar och 4-5 cm lång krona.

Violett, rosa/röd, vanligen med fläckig insida. Vit eller blekgul (liten fingerborgsblomma eller gul fingerborgsblomma) brun (grekisk fingerborgsblomma med mycket tydlig vit underläpp). Frukterna utgörs av kapslar med talrika små frön i som gör den så förvildad.

Ganska vanlig på torr mineraljord, steniga backar, skogsbyn. Ofta förvildad på kulturmark.

Fingerborgsblomman är mycket giftig framför allt ettåriga plantor. Växtgiften är hjärtaktiva glykosider och saponiner som har en central effekt och ger kramp och koordinationsrubbingar.

Människor som förgiftats med digitalis ser ofta gula glador runt saker och ting. Van Goghs sena arbeten hade stort inslag av gult. Han hade problem med hjärtat och medicinerades med digitalis.

Jag har sett får beta där ett mycket stort antal andraårs plantor växte, jag blev alldeles förskräckt men lantbrukaren var lugn och talade om för mig att fåren rörde inte växten.

Inget förgiftningsfall inträffade.

FLENÖRT (*Scrophularia nodosa*.) Fam. Scrophulariaceae.

Flerårig upp till 1-2 m hög, hårig ört med jordstam. Stjälken är upprätt, fyrkantig, enkel, upptill något körtelhårig. Bladen motsatta, skaftade spetsigt äggformade där basen är rund och dubbelsågade.

Blommor i fåblommiga knippen i bladvecken, 5-7 blommiga. Foderblad korta, trubbiga med brun hinnkant. Krona 7-10 m.m grön med violettbrun överläpp.

Blommar från mitt i sommaren till sensommaren.

Vanlig på frisk mullrik mark. Stränder, skogsbyn, gårdar, lövskogar, diken och skräpmark. Hela växten giftig.

Innehåller saponiner, flavonglykosider, alkaloider och hjärtaktiva glykosider.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

FRÄKEN (*Equisetum* spp. Eng. Horsetail.) Fam. Equisetaceae.

Kärrfräken (*E. Palustre*) Fräkenväxter är fleråriga spörväxter, hos vilka den könlösa generationen är differentierad i rot, stam, sterila blad och sporblad. Stammen är ledad och har kranssittande grenar. Hos kärrfräken är både sporbärande och icke sporbärande stjälar gröna, 1-3 mm tjocka, 2-5 dm höga och förgrenade. Vid basen av grenarna sitter svarta höljen. Kärrfräken finns överallt i fuktiga områden. Stränder, kärr, skogsmark, diken, och vägkanter. Kärrfräken anses vara den giftigaste av fräkenväxterna. Förutom thiaminas innehåller den flera andra toxiner.

Alkaloider, palustridin och muskarin som också finns i röd flugsvamp och ger centralnervös påverkan. Det finns också saponinet equisetonin, obetydliga mängder aconitin samt oxalsyra.

Kärrfräken är giftigare ju yngre den är och ju fuktigare dess miljö varit. Det är stor risk att djuren betar av kärrfräken. Mjölken kan hos kor rödfärgas och smaka beskt.

GULLREGN (*Laburnum anagyroides*, *L. alpinum*. Eng. Laburnum.) Fam.

Leguminosae.

Gullregn är en stor buske eller träd mest odlad men kan påträffas förvildad. Stammen är grågrön och slät och grenarna ljusgrå, kvistarna glatta och mörkgröna. Bladen är långskaftade och består av tre ovala småblad (liknande klöver) på ovansidan mörkgröna och undertill grågröna med tilltryckta hår. Blommorna är guldgula och samlade 10-30 stycken i en lång klase. Frukterna utgörs av 5-8 cm långa baljor med bönlika svartbruna frön i. Baljorna sitter kvar över vintern. Hela trädet är giftigt, framförallt bark, frön och blommor. Giftet är cytisine, vars effekt påminner om nikotinet. Först stimulerande sedan förlamande på centrala nervsystemet. Cytisine resorberas snabbt genom mage, tarm och munslemhinnan. Det utsöndras snabbt via njurarna. Djur äter inte gärna gullregn och förgiftningsfall är ovanligt på nöt. Dock har flera dödsfall inträffat på hundar som tuggat gullregngrenar. Förekommer hybrider som ökat i odling för dess dåliga fruktsättning som minskar förgiftningsrisken via frön och baljor.

GUL SVÄRDSLILJA (*Iris pseudacorus*. Eng. Yellow Flag.) Fam. Iridaceae.

Storvuxen strandväxt, 6 dm - 1 m hög ört med svärdformade blad. Samt ett mindre utvecklat rotsystem som gör den lätt att få upp. Blomkronan är gul och

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

mycket stor. Från dess pipa utgår omväxlande tre stora utböjda och tre små upprätta brämflisar. I mitten av blomman breder märket ut tre stora kronbladslika flisar. Svärdsiljan blommar under försommaren. Fröerna är platta, mörkbruna c.a 7 mm långa flytande. Vanlig på våt, ganska näringsrik mark. Sjö, hav och bäckstränder, kärr, diken, dammar och våtmarker. Växten kan när den inte blommar förväxlas med **Kalmus**, kaveldun som har ett mera utvecklat rotsystem.

Hela växten är giftig, i synnerhet roten. Som innehåller glykosiden iridin, det är oklart vilka övriga toxiner växten innehåller.

Koncentrationen av iridin är även hög i blommorna och stjälkarna. Växtens beska sav förorsakar irritation av slemhinnorna. Svärdsiljorna påstods redan av Linne` vara giftiga för boskap. Rötterna är avgjort smakliga och som sagt lätta att dra upp. Och eftersom man idag återskapar många strandängar (EU stöd) skördar man även dessa markerna med svärdsiljor. I den mån det går i våtmarker bör man försöka förtorka grödan för att minska toxiciteten. Huvudsakliga sympton är irritation av munslemhinna, diareer samt förhöjda kroppstemperaturer, även under stallperioden för djur som utfodrats med "våtmarks/strandängsilage".

IDEGRAN (*Taxus baccata* L. Eng. Jew.) Fam. Taxaceae.

Idegran är en vintergrön växt och som förekommer mestadels som prydnadsväxt i trädgårdar, parker och på kyrkogårdar. Vild idegran är sällsynt i Sverige. Men kan påträffas i skogar och bergskanter. Oftast buskformig kan bli upp till 15 m hög. Barren är platta, glänsande mörkgröna på översidan, spetsiga. Han och Hon blommor på skilda träd, hanblommor klotrunda ; honblommor med ett fröämne som vid mognaden omges av ett rött, köttaktigt, skälligt fröhölje. Hela växten med undantag av fröhöljet är höggradigt giftig.

Kärnorna i det röda höljet är således också giftiga. Toxinet är taxiner (alkaloider).Saven innehåller slemhinneirriterande flyktig olja och barren efedrin och spår av den cyanogena glykosiden taxiphyllin. Gamla barr anses giftigare än späda . Alla arter av idegran (även kanadensisk och japansk) är giftiga och behåller sin toxicitet efter torkning. Även döda barr som ligger på marken utgör alltså en fara för djuren. Djur äter gärna idegran därför inträffar förgiftningsfall när som helst de får tillgång till den.

Förgiftningsfall alla med dödlig utgång har skett alltför ofta, då har det rört sig om trädgårdsavfall som lagts ut utan vetskap om dess toxicitet. Hittade själv en stor gren i stengärdet hos en lantbrukare idag !

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

JOHANNESÖRT (Äkta. *Hypericum perforatum* och Fyrkantig *H. maculatum*.
Eng. St. John´s Wort.) Fam. Hypericaceae.

Flerårig, upp till 60 cm hög ört.

Stjälk upprätt, trind, upptill förgrenad. Stjälken är lignifierad nedtill och har två långsgående åsar. På den fyrkantiga johannesörten är stjälken just...

fyrkantig. Bladen är motställda och kan ha olika form. Om man håller upp bladet mot ljuset ser man talrika genomskinliga prickar. Blommorna ser man i

kvastliknande ställning på långa skaft. Foderblad 5, smala med ljusa och mörka punkter, härligt gula med många och långa pistiller. Frukterna är kapselformade.

Johannesörten är vanligt förekommande på öppen frisk, mager mark. Ängar, betesmarker, vägkanter, hedar ja.. säj var den inte finns den som kan ?

Alla delar av växten innehåller ett rött fluorescerande pigment som kallas hypericin och kan ge primär fotosensitivering, som inträffar när toxinerna efter intag absorberas oförändrade till blodet och når huden där de aktiveras av solljus och ger upphov till lokala skador. Huden svarar med lokal hudinflammation.

Blåsor och nekroser kan utvecklas och sekundärinfektioner är vanliga . Endast

ljusa hudpartier drabbas. Ofta avstöts stora hudpartier där färgen är vit och lämnar svårläkta sår som efterhand övergår i hårlösa ärr. Reaktionen blir värst

om växten äts färsk. Den är lyckligtvis inte smaklig. Men den äts ändå

huvudsakligen som ung och späd på beten där den dominerar.

Och vem har inte plockat blomknoppar av johannesörten och kryddat sitt brännvin med så det blir vackert rött, s.k Hirkum Pirkum?

KABBELEKA (*Caltha palustris*. Eng. Kingcup/Marsh Marigold)

Fam. Ranunculaceae.

Jag tror nog de flesta känner till hur den ser ut. Den blommar på försommaren en ensam gul, påfallande stor glänsande blomma på en ihålig, c.a 30 cm hög stjälk.

Med släta klargröna njurformade blad med naggad kant. Frukterna består av 5-8 baljkapslar. Kabbelekan är en vårblommande allmänt förekommande i hela

Sverige på våtmarker, kärr, diken, sumpskogar och strandängar. Och i stark

utbredning. Den växer ofta rikligt på skuggiga platser. Hela växten är giftig och innehåller protoanemonin, en flyktig olja gemensam för alla växter i familjen

Ranunculaceae. Samt diverse alkaloider och glykosider (ranunculin).

Protoanemonin påverkar centrala nervsystemet genom att först stimulera det, därefter förlama det. I regel ratas kabbelekor eftersom de smakar illa. Men

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

som våtmarks/strandängs ensilage kan de dock ätas och då vid lindrig verkan ge blodig urin och diarre. Förr tog man knopparna trots giftet och la in som kapris!

KÄRRSPIRA (*Pedicularis palustris*. Eng. Louseworts.) Fam. Scrophulariaceae.
2-4 dm flerårig förgrenad ört med flikiga pilspetsformade blad.
Nedre grenar längst och uppåtriktade. Bladets mittribba 2 mm bred, plattad.
Stjälken liksom bladen purpurartad färgton.

Blommorna är nästan oskaftade, rosa till mörkt rosenröd krona. Överläppen är lika lång som underläppen.

Vanlig på våta ängsmarker, stränder och fuktsänkor i betesmarker.

Kärrspiror luktar och smakar illa. Och innehåller glykosiden rhinanthin.

Kärrspiror kan orsaka dödlig förgiftning.

LILJEKONVALJ (*Convallaria majalis*. Eng. Lily of the valley.)

Fam. Liliaceae.

En c.a 2 dm hög flerårig ört med två långskaftade, brett lansettliknande blad och väldoftande vita klockformade blommor i en bågböjd klase. Liljekonvaljen blommar under senvåren - försommaren. Bären mognar under hösten. Bären är först gula, sedan röda och har blå frön.

Allmänt förekommande i skogsmark, hagmark, snår och lundar. Växten trivs på torr kalkrik mark. Hela växten innehåller hjärtaktiva glykosider av digitalistyp.(Se fingerborgsblomman).Bl. a convallamarin och convallotoxin samt flyktiga oljor. Convallotoxin är ett av de giftigaste naturligt förekommande toxiner med hjärtpåverkan man känner till. Liljekonvaljer brukar ratas av nötkreatur. Självt har jag mjölkat kor som gått på skogsbete och ätit gröna liljekonvaljsbär och mjölken var ljusgrön, ingen blev sjuk ?

LUPINER Blomsterlupin. (*Lupinus* spp. Eng. Lupins)

Fam. Leguminosa.

Fleråriga . Upprättade stjälkar som är ogrenade, tilltryckt hårig. Bladen enkla eller fingrade med stipler. Blommor i avlånga klasar, gula, blåa, violetta, rosa eller vita. Som luktar underbart gott.

Frukter utgörs av baljor, bruna, lite håriga, 2-4 cm. Baljorna innehåller oftast 5-9 frö. Lupiner trivs på sandiga jordar, väggrenar, banvallar och skräpmark.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Växten är som giftigast när den bär skidor. Yngre lupiner är giftigare än äldre och frön och skidor är den giftigaste delen av växten. Dessutom kan lupiner angripas av mögel och därigenom innehålla mykotoxiner. Djur äter gärna av växten.

Lupiner innehåller kinolizidinalkaloider, andra potentiella toxin är trypsininhibitorer, ett ämne som kallas biochanin A som har östrogen aktivitet och två isomerer; anagyrin och thermopsin.

LÖKTRAV (*Alliaria officinalis* / *petiolata*. Eng. Garlic Mustard.)

Fam. Cruciferae.

Tvåårig, upp till 1 m hög ört med stark lukt och smak av lök. Stjälk upprätt, oftast enkel eller upptill grenig, vid basen gleshårig. Bladen hjärtformade och grovt tandade, kala, tunna och glänsande. Löktrav blommar i början på sommaren med vita 4-6 mm långa vita kronblad.

Frukterna är långa smala skidor med en grov mittnerv och två svagare sidonerver, fröna 3mm långa svartbruna. Frampå sommaren har jag noterat att vissa plantor övergår i en röd/violett färgton. Vanlig på halvskuggig, frisk, näringsrik mullmark. Häckar, lundar, parker, skogsmark och betesmarker. Mycket vanlig i Skåne. Alla delar av växten innehåller sinigrin och andra glykosider. Löktrav innehåller även en flyktig olja. Förr i tiden användes örten i folkmedicin mot inälvsmask och luftvägslidanden.

MALÖRT (*Artemisia absinthium*. Eng. Wormwood.) Fam. Compositae.

Malört tar jag upp bara för att jag sett enorma mängder i beteshagar. Där den troligtvis sprids via fåglarna som på vintern gärna sitter malörtbuskarna och äter frön. Den är storväxt flerårig, aromatiskt doftande ört med silvergrå blad. Bladflikar lansettlika, trubbiga, tätt håriga på båda sidor.

Malört blommar från juli till september med gula blommor och grålundna holkfjäll. Kan förväxlas med **gråbo** (*A. vulgaris*) som har spetsiga bladflikar och glest hårig bladöversida. Det är bara att gnugga växten mellan händerna och identifikationen är glasklar! Stark och mättad aromatisk doft.

Malörten är vanlig på torr öppen mark i södra och mellersta Sverige. Den är vanlig på gamla beten i anslutning till tidigare bebyggelse. Den

Är både införd och förvildad. Malörten innehåller en flyktig olja, thujon, ett bitterämne som kallas absinthin samt tanniner.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Thujon är ett nervgift. Malört har vid förtäring i större mängder orsakat kastning på djur. Den ger även bitter smak åt mjölk. Den har använts, inom örtmedicinen, extraktet användes främst som magmedicin, numera är örten mest känd som brännvinskrydda. Och ska det bli perfekt ska den plockas på natten till Bartolemeus 24/8.

MASKROS (*Taraxacum vulgare/officinale*. Eng. Common Dandelion.)

Fam. Compositae.

Jag tror inte någon artbeskrivning krävs, men ändå ; flerårig ört där växten är rik på mjölksaft och har bladlös ihålig stjälk.

Bladen kan ha olika form hos olika stammar, från odelade till finflikigt pardelade. Blommorna är just... gula .

Maskrosor ackumulerar kaliumoxid, ibland i så stora mängder att förgiftning kan uppstå. Djur som äter mycket maskrosor och det gör dom gärna eftersom de är smakliga, kan drabbas av kaliumförgiftning. Påverkan sker på hjärta och nervsystem samt reproduktionsstörningar.

Man kan ju undra över att det trots allt går så bra som det ju de facto gör, eftersom maskrosen är så vanligt förekommande i mycket riklig mängd ?

NATTSKATTA (*Solanum nigrum*. Eng. Black Nightshade.)

Fam. Solanaceae.

Nattskatta är en ettårig , vanligen lågväxt, mörkgrön ört som kan bli 0,5-1 m hög, men som oftast blir lägre. Stjälken är grenig, något trubbkantig, kal eller tilltryckt hårig, ibland med ullhår och körtelhår. Bladen är spetsigt äggrunda med hel eller buktad kant. Nattskatta är en på våren sengroende ört som blommar från juli-november med vita blommor som sitter många tillsammans i glesa samlingar. Fodret är kort och växer inte till efter blomningen. Kronan är omkring 1 cm bred, vit med gul ståndarkägla. Frukten är ett klotrunt, först grönt senare blanksvart bär. Vid varmt väder eller solsken har nattskattan en obehaglig, egendomlig lukt. Arten växer på näringsrik jord, som ogräs i rabatter, åkrar, och är mycket vanlig i majsodlingar eftersom man förr, inte numera använt samma bekämpningsmedel (Gardoprim) mot ogräs som var vanligt förekommande i potatisodlingar. (Det är i dag förbjudet.) Hela plantan innehåller alkaloider, och det är speciellt de gröna frukterna och bladen som innehåller mycket solanin.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

När majsen skördas har de gröna frukterna övergått i svart och giftet har reducerats betydligt. Jag har aldrig varit med om att djur blivit sjuka av mogna nattskattebär i majsensilage.

ODÖRT (*Conium maculatum*. Eng. Poison Hemlock.)

Fam. Umbelliferae.

Tvåårig, upptill 2 m hög, kal ört med en obehaglig lukt av rått, mus katt urin, och med en bitter smak. Den liknar hundkäx men luktar som sagt illa. Gnuggas växten mellan fingrarna sitter lukten kvar i flera dagar. Stjälken är ihålig, trind och blådaggig nedtill oregelbundna rödlila fläckar på den släta, lätt åsade och rikgreniga stjälken.

Bladen är upprepat parflikiga, med smalt äggrunda, tandade småblad, de nedre stora 50 cm långa, med ett trint skaft, de övre mindre med färre flikar, oskaftade med smala hinnkantade slidor. Blommorna är samlade i dubbel flock och vita. Odörten blommar under sensommaren. Frukterna är klyvfrukter sammansatta av två delfruktar, vardera med fem vågiga, knutiga eller skrynkliga åsar.

Medlemmar av familjen Umbelliferae är mycket lika varandra och frukten är ofta det lättaste sättet att identifiera odörten. Tyvärr saknar odörten då den är som mest giftig och då flertalet förgiftningar inträffar (strax innan blomningen) frukter, varför det är bra att lära sig känna igen växten innan man står inför ett potentiellt förgiftningsfall. Frukterna liknar anisfrukter och bladen persiljeblad. Odörten är mindre allmän på åkrar och vid vägkanter från Skåne till Ångermanland. Den trivs på fuktig mark och öppen skogsmark nära vatten. Alla delar av växten är giftiga. Rötterna är alltid minst farliga medan blommorna och frukterna är värst.

Odörten innehåller coniin och en mängd närbesläktade alkaloider. Den toxiska effekten är dels curareliknande dels nikotinliknande. Växten är mycket giftig.

ORMBÄR (*Paris quadrifolia* L.) Fam. Liliaceae.

Ormbär är en flerårig kal ört med krypande jordstam, och växer därför liksom ekorrhör i bestånd. Stjälken blir 3-4 dm hög och har fyra karakteristiska brett, ovala blad som sitter i en krans mitt upp på stjälken. Ormbär blommar i maj-juni med en grönaktig blomma som sitter ensam i toppen av stjälken med de fyra bladen in under.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Blomman har åtta gröna lansettlika kalkblad som sitter i två kransar, åtta gulgröna ståndare och ett purpurrött fruktämne med fyra smala mörka märken. Frukten är ett runt, svartblått och blådagligt bär. Man hittar den på frisk, mullrik, något skuggig mark. Blandskogar, lundar, bryn och myr och bäckkanter. Betesmarker med inslag av lövskog. Jag har hittat tre stora bestånd på olika platser i Skåne, inte jättevanlig. Ormbär är lätt att känna igen på de fyra brett ovala bladen som sitter i en krans mitt på stjälken.

Hela växten är ytterst giftig, den innehåller saponiner och organiska syror.

PENNINGÖRT (*Thlapsi arvense*. Eng. Feild Pennycress.)

Fam. Cruciferae.

10-50 cm hög, ettårig kal ört som luktar starkt lök (.. eller senap) om man gnider den mellan fingrarna. Stjälk upprätt ofta grenig utan bladrosett. Stjälkblad är helbräddade eller glestandade. Blommorna är vita med gulgrönt foder och sitter i en klase i stjälktoppen. Penningörten blommar från maj - oktober. Frukten är en liten penningskida med rundad, smalt urnupen i toppen.

Penningörten är ett mycket vanligt ogräs på åkrar, jordhögar, rabatter, väggrenar och i första års vallar. Större mängder av penningört kan ge blodfärgad urin, nervösa störningar och kastningar, samt löksmak i mjölken.

Toxinet är alkaloiden sinigrin.

Den är tacksam att torka och använda i olika blomsterarrangemang.

RENFANA (*Tanacetum vulgare*. Eng. Tansy.) Fam. Compositae.

En mycket högvuxen 0,5-1 m , lerårig starkt aromatisk ört med seg stjälk, pariga blad och en platt kvast av gula blomkorgar i plantans topp. När örten blommar är ofta de nedre strödda bladen vissna. Fukt med kraglik pensel. Blommar på sensommaren och hösten längs vägkanter, åkerkanter och på grusiga torra marker. Renfanan innehåller en flyktig olja med ett nervgift, bitterämnet tanacetin, glykosider, resin och tannin.

Innan man fann mindre farliga medel användes renfana som avmaskningsmedel.

Den lär också ha använts som balsamering av mumier för den förhindrade förruttnelse. Renfana har visat sig kunna framkalla hudinflammation hos djur. Hos nöt även orsaka inflammation och blödningar i magtarmkanalen, kramper, kastning och dödsfall. Renfana i fodret ger obehaglig lukt och smak åt mjölk.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

RÖLLEKA (*Achillea millefolium*. Eng. Yarrow.) Fam. Compositae.

Hårig 60 cm hög flerårig ört som bildar täta bestånd som lätt förkväver de vallväxterna. Stammen är seg och upprätt, upptill rikt grenig. Bladen fint parflikiga, lansettlika. Doften är aromatisk. Blomkorgar breda, i en tät, platt, kvastliknande ställning. Kantblommor vita eller rosa/rödaktiga, holkfjäll gulgröna med en ljusbrun till mörkbrun hinnkant. Frukter 2mm långa med kort sidovinge, utan pensel. Vanlig på torra och soliga ställen i betesmarker, gräsmattor, vägkanter och torrängar. Den innehåller bitterämnen, garvämen och eteriska oljor (cineol och chamazulen).

Unga röllekor finner alla djur smakliga. Den kan framkalla hudinflammationer eller ge dålig smak åt mjölk.

SIPPOR (*Anemone* spp. *Pulsatilla* spp.) Fam. Ranunculaceae ;

Protoanemoningruppen.

Släktet *Anemone*; Antalet kronblad varierar mellan fem och nio, oftast sex.

Blåsippor har blå blommor och kommer först på våren, fröna sprids med myror.

Vitsippornas blommor är först vita men blir som äldre rödlätta. Baksipporna har håriga blad och klocklika, blåvioletta blommor. Fruktställningen omges av silverfärgade trådar.

Gulsippor har gula blommor och liknar f.ö vitsippan. Vitsippan och gulsippan kan korsas till en hybrid som kallas svavelsippa med svagt gula kronblad.

Vit och blåsipporna är vanligt förekommande i hag och skogsmarker i hela Sverige utom övre Norrland. Gulsippor har sydligare utbredning. Övriga sippor på torra sandmarker i södra och mellersta Sverige. Alltså på många naturbetesmarker av skiftande slag.

SKELÖRT (*Chelidonium majus*. Eng. Greater Celandine.)

Fam. Papaveraceae.

Flerårig storvuxen ört med orange/gul mjölksaft, 3-8 dm hög med ulliga stjälkar och bladskaff. Bladen är ljusgröna kala, undertill blågröna, oregelbundna och fjuniga.

Växten har fyra gula kronblad (blommor) rikligt med ståndare. Blommorna sitter i lösa klasar högst upp. Karakteristiskt för örten är den brandgula mjölksaften som blir röd då den exponeras för luft. Samt att den blommar hela sommaren och att jordbladen håller sig friskt gröna även sen frosten tagit markens övriga grönska.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Frukterna är 2-5 cm långa skidor som öppnar sig nedifrån och de små fröna sprids av de flitiga myrorna. Skelörten är ett vanligt ogräs kring hus, stenmurar, kyrkogårdar, lövskogar, rabatter, naturbeten med inslag av skog och myrstackar. Hela växten är giftig, även roten, men den är särskilt giftig när den sätter frökapslar. Den innehåller ett tjugotal olika alkaloider bl.a den giftiga chelidonin. Växten smakar skarpt och luktar ruttet. Saften är skarpt etsande och användes förr, utvärtes mot vårtor och liktornar.

SMÖRBLOMMA (*Ranunculus acris* m.fl spp. Eng. Meadow Buttercup.) Fam. Ranunculaceae.

Vanlig smörblomma, Revsmörblomma.

Fleråriga örter, där båda arterna har fem gula kronblad. Revsmörblomman avviker från den vanliga bl.a genom krypande rotslående revor.

Revsmörblomman 15-30 cm hög, den vanliga smörblomman 20-70 cm hög. Vem har inte haft smörblomma som en av " de sju " under huvudkudden på midsommaraftons natten ?

Betande djur brukar sky dem på grund av den beska smaken. Men är det ont om annat bete eller när kalvarna släpps ut för första gången har de en tendens att föräta sig. Vissa djur visar begär när förgiftning väl inträtt. Samtliga ranunculus växter innehåller ranculin, en glykosid. Smörblommorna är som mest giftig vid blomningen, dock är det sällsynt att djur dör efter att ha ätit dem. Dock är förgiftningssymptom som magbesvär, (diarre´ och kolik) rödfärgad mjölk, darrningar, raserianfall och kramper.

Växtsaften lär vara nog frän att framkalla hudinflammationer på juver och spenar efter att ha legat i smörblommor.

SOMMARGYLLEN (*Barbarea vulgaris*. Eng. Yellow Rocket.)

Fam. Cruciferae.

Sommargyllen är en 3-6 dm hög kal flerårig ört. Jordbladen är parbladiga med ett stort ovallt uddblad som är mycket större än sidoflikarna; de övre bladen är djupt sågade och till skillnad från de nedre stjälkomfattande med bladöron. Blomknoppar kala, guldgula och sitter i klasar. Nedanför dem sticker skidor på korta skaft nästan vinkelrätt ut från stjälken. Man hittar den på alla slags jordar, främst i vallar, på kulturgräsmark och i vägkanter.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Växtgiftet är glykonasturtiin som hos nöt ger en obehaglig lukt och smak åt mjölk.

SPRÄNGÖRT (*Cicuta virosa*. Eng. Cowbane.) Fam. Umbelliferae.

Sprängörten är en flerårig storvuxen växt, 0,5-1 m hög. Stjälken är ihålig , lätt åsad och glatt. Bladen är parbladiga och flikiga med ihåliga skaft.

Karaktistiskt är de långa spetsiga enstaka bladen med triangulär omkrets, samt rötterna som vid tvärsnitt är delad tvärsöver i vad som liknar ihåliga fack. Blomställningarna är vita och 7-13 cm i diameter, blommor på sensommaren. Frukten är 2 mm, brungul nästan klotrund.

Ganska vanlig på näringsrika lerbottnar i grunda vatten. Sjö och åstränder, gungflygölar, diken. Sprängörten är en av de giftigaste växter som finns. Hela växten är giftig. Växtgiftet är cicutoxin bundet till en glykosid. Som är ett krampframkallande gift med en central angreppspunkt, som ger epilepsiliknande effekt. Cicutoxinet finns i den gula växtsaften i rötterna och i något mindre mängd i stjälkarna.

Betrakta hela växten som giftig, framför allt mot senhöst och tidig vinter.

Toxiciteten kvarstår efter torkning.

Djur tycks tidigt på våren ha en förkärlek för sprängörten. Många förgiftningsfall med dödlig utgång förekommer, sedan de dragit upp rötterna ur dess mjuka våta underlag och ätit dem. Efter dikesrensningar och liknande arbete kan ibland uppgrävda rötter lämnas liggande, och eftersom toxinet tål torkning kan dessa rötter under lång tid medföra en risk för förgiftning.

Betesdjur kan också vid riklig förekomst förgifta vattnet genom att trampa i sönder rötterna så att växtsaften läcker ut.

STARR (*Carex* spp. Eng. Sedge) Fam. Cyperaceae.

Starrväxterna är halvgräs med **olika** utseende och enkönade blommor. Man artbestämmer utifrån axens utseende och placering av hon och hanblommor. Starrsläktet i Sverige omfattar över 90 från varandra avgränsade arter med mycket olika krav på växtplats. De i Sverige vanliga arterna växer på fuktiga orter som sankar ängar, kärr, strandängar och myrar. Starr innehåller cyanogena glykosider samt troligtvis saponiner, tannin, resin och spår av en flyktig olja. Starrväxter är sträva p.g.a silikater och gör dem oaptitliga. Dock händer det att djur under försommaren betar ung starr. Samt får i sig starr i det foder som skördas på strandängar och våtmarker.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Symptomen uppträder snabbt efter intag av växten. Andningen blir först djup, sedan ytligare och pulsen försvagas. De blir vingliga sedan förlamade i bakdelen, kan få kramper och vill ofta lägga sig ned. Det finns också mekaniska skador i munhåla och magtarmkanal vid utfodring med starrinblandat foder. Diarre, blod i urinen, avmagring, nedsatt mjölkproduktion och rödaktig mjölk.

Nordisk STORMHATT (*Aconitum septentrionale.*)

Fam. Ranunculaceae.

Flerårig upp till 1,5 m hög ört med en knölliknande förtjockad rot, från vilken utgår kraftiga, vanligen ogrenade stjälkar. Bladen sitter strödda utöver hela stjälken, skaftade.

Bladskivor djupt, 5-7- delat handflikiga, huvudflikar smalflikiga med en ofta skaftad mittflik. Stormhattarnas blommor har så komplicerade byggnad att endast humlor kan pollinera dem.

Därför är detta släkte begränsat till områden där humlor förekommer.(Fast jag vet förstås ställen där många humlor förkommer men inga stormhattar....).

Blommorna sitter i en lång klase med en oren blåviolett färg. Det övre blombladet utbildat som en hjälm. Stormhatten blommar under hög och sensommaren och smakar intensivt bittert.

Frukten består av 3-5 flerfröiga baljkapslar. Den odlas i många trädgårdar som prydnadsväxt, även som hybrider som liknar stormhatt. Den förkommer förvildad på fuktiga skogs och ängsmarker, fjällbjörkskogar, granskogar, bäckkanter, rasbranter och vid gamla gårdsruiner. I mellersta Norrland och södra fjälltrakterna kan stormhatten vara mycket besvärande i betesmarker där den kan bilda täta bestånd som konkurrerar ut andra växter.

Den nordiska stormhatten innehåller lappaconitin som huvudalkaloid. Toxiciteten kvarstår efter torkning. Den är som giftigast på hösten.

STÅNDS (*Senecio jacobea.* Eng. Ragwort) Fam. Compositae.

Ståndsen är en 30-90 cm flerårig hög växt med seg stjälk som ofta är rödaktig nedtill. Den har en rosett av mörkgröna blad (basalblad) nära marken som ofta dör innan växten blommar. Blommar gör den på sensommaren med blommor av två slag, dels rörlika gula diskblommor, dels tunglika gula utbredda kantblommor, korgar ofta talrika nästan kvastlikt i stjälktoppen. Frukter med hårpensel. Ståndsen är på sina håll allmän på betesmarker i södra Sverige.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Den trivs på torra ängar, betesmarker, gräsbackar och vid vägkanter. Stånds innehåller pyrrolizidinalkaloider; jacobin, jacobin och senecionin. Alla delar av växten är giftig. Toxinerna kvarstår efter torkning och lagring. Nöt brukar undvika den färska växten. Men den kommer upp sent på våren, döljer sig mellan grässtråna och är svår för alla betande djur att undvika. Som alltid är det en risk torra somrar då stora mängder stånds dominerar och det är ont om annat bete.

Då kan djuren komma att äta stora mängder. I hö och ensilage förlorar växten sin fränstötande smak men behåller sin toxicitet. Bara en mindre del stånds i hö / ensilage är nog för att ge symptom och till och med dödsfall på unga djur. Torr eller visnen stånds på bete är attraktivt för djur. Växtdelar som skadas av frost eller söndertrampning innebär större risk för förgiftning än färska växtdelar. Vissa djur utvecklar begär när de väl börjat äta stånds.

Det första symptomen är avmagring, diarré (kan vara blodig) eller förstoppning. Senare uppträder bleka slemhinnor samt koordinations- och / eller synstörningar. Bakdelen brukar bli ostadig, ännu senare kan de av leverskador bli lättretade och aggressiva. På nöt är subakut förgiftning vanligast som fotosensitsering.

I USA har alkaloiderna från stånds påvisats i honung som en potentiell hälsorisk. Det skulle hos oss vara aktuellt under varma, torra somrar då stånds överlever längre än klöver. Den honungen är mörkgul och har obehaglig lukt och smak.

TIBAST (*Daphne mezereum*. Eng. Mezeron/Wild pepper.) Fam. Thymelaeaceae. Tibasten är en liten buske knappt en meter hög. Den blommar tidigt om våren på bar kvist medan snön ofta ligger kvar. Blommorna är rosaröda och luktar underbart gott långväga! Unga grenar är guldgrönbruna, äldre brungrå ludna. Så småningom kommer de karakteristiska smala lansettliknande bladen samlade som tofsar i grenspetsarna. Senare under sommaren sträcks de på längden, mognar utmed stammen först gröna sedan under sensommaren röda bären. Tibasten är spridd över hela landet. Den växer på fuktig mullrik mark i skogar, lundar och hagmarker. Och är i vissa län fridlyst. Den förekommer även som trädgårdsväxt. Hela växten är giftig men framförallt bark och bär innehåller toxiner som mezerin samt dafnetin, som är extremt lokalirriterande på hud och slemhinnor. Giften resorberas mycket snabbt genom slemhinnor och även i viss grad genom intakt hud. Det utsöndras via njurarna och ger då irritation i urinvägarna. Bären är giftiga för däggdjur.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Fåglarna däremot äter dem och sprider fröna. Även efter torkning och lagring kvarstår toxiciteten, vatten i vilket tibast legat kan vara giftigt. Beskrivna dödsfall vid tibastförgiftning är en kombination av andningsförlamning och cirkulationskollaps.

TROLLDRUVA (*Actaea spicata*. Eng. Baneberry.) Fam. Ranunculaceae.

Trolldruva är en liten 3-6 dm hög ört som till växten påminner om en liten tunn buske. Bladen är dubbelt tredubbelade. Den blommar under försommaren med små blommor bestående av fyra vita kronblad och endast en pistill och som sitter samlade i korta täta, toppställda klasar. Stjälk vanligen med vinklade leder. Druvklaselik samling av långa, svarta, glänsande vinbärsstora bär mognar under sensommaren. Hela växten luktar obehagligt illa.

Trolldruvan är mycket lik den sällsynta arten röd trolldruva **A. Erythrocarpa**. Som dock har röda bär och vanligtvis ljusare blad. Dessutom förekommer hybrider mellan båda arterna. Trolldruvan är allmän på skuggiga, fuktiga, ofta stenig kalkrik mark i hela landet.

Trolldruva är mycket giftig i synnerhet som färsk, den innehåller alkaloiden cimicifugin som verkar lokalt retande. I hela växten finns toxiner av ej känd sammansättning och i bär och frön ett protoanemoninliknande ämne som vid kontakt med hud och slemhinnor ger lokal inflammation. Trolldruvans toxin har även hjärtpåverkan. Symptom som setts då djur ätit trolldruva är mag-tarmstörningar, förvirring, delirium och andningssvårigheter.

Symptomen kan påminna om atropinförgiftning. Linne` skrev om växten, "om denna intages förorsakar hon yra. Den som äter dess bär blir galen och löper ofta till skogs". Hur som, konsekvensen vid stora intag är död till följd av andningsförlamning och stopp i blodcirkulationen.

TRÄJON (*Dryopteris filix-mas*. Eng. Male fern.). Fam. Aspidiaceae.

Träjonen är en 1 m hög ormbunke med orangebruna fjäll på stjälken, avlånga lansettlika bladskivor, parbladiga med djupt delade lansettlika småblad. Mittnerv ganska glest fjällig. 5-8 sporgömmesamlingar med tunna lite kupiga och helbräddade svepefjäll.

Vår vanligaste ormbunke, i skogsmark, stenhögar, banvallar och stenig mark. Ofta på torrare platser än våra andra ormbunksarter. Träjonen innehåller ett thiaminas liknande del.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

De små fjäll som sitter på skott och rötter innehåller ett toxin som i forna tider användes som avmaskningsmedel. Tyvärr var redan små doser toxiska, och medförde krampor, synstörningar och blindhet. Risken för förgiftning idag är små, men vintertid har nöt ätit träjon i brist på annat foder / bete. Och vid ev. tillfriskning kvarstår blindhet.

TÖRELARTER (Euphorbia spp. Eng. Spurges.) Fam. Euphorbiaceae.

Revormstörel (E. Helioscopia) är en 0,5 m hög ettårig ört, med grov stjälk. Blad gulgröna , kortskaftade, omvänt äggrunda, sågade i övre delen (som snart faller av). Högbladen sågade som stjälkbladen. Innehållande en vit, besk mjölksaft som förr användes utvärtes mot vårtor, liktornar och revorm. Örten är glatt i ytan. Blomställningen flocklik, femgrenad och har en gulaktig grönska.

Vid fästet sitter fem blad, större än bladen på stjälken. Utan foder och kronblad. Nektarierna ovala, utan hornliknande utskott. Kapsel 3-4 mm och har slät yta. Fröna är mörkbruna och har nätlika åsar. Revormstörel blommar hela sommaren och en bra bit in på hösten. Den är ett vanligt trädgårds och åkerogräs. Växten uppträder i första årsvallar men är sällsynt i äldre vallar. Den förekommer även på skräpmark och i jordhögar.

Rävtörel (E. Peplus) är en 1-3 dm hög ettårig ört som liknar revormstöreln MEN med icke sågade blad. Blomflocken är tregrenig och " blommorna" gröna, eftersom blomsamlingarna har gröna svepeblad. Nektarierna är ovala med två små smala hornlika utskott. Fröna är vita och har stora gropar.

Rävtöreln har samma växtplatser som revormstöreln men den är mindre förekommande.

Törelarternas verksamma ämnessammansättning är ej helt känd och varierar från växt till växt. Mjölksaften är mycket giftig, lokalt etsande och kan framkalla hudinflammation.

Växtsaften kan orsaka blindhet om den skulle komma i kontakt med ögat.

Toxiciteten kvarstår efter torkning. Förtäring av törelväxter medför stark rodnad med blåsbildning i munslemhinnan och kraftig gastroenterit.

Unga oerfarna djur eller äldre djur som är galna efter grönt på våren kan ibland få för sig att äta törel. Som människa ska du tvätta händerna efter att ha examinerat törel.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

VILDPERSILJA/HUNDPERSILJA (*Aethusa cynapium*. Eng. Foll` s parsley.) Fam. Umbelliferae.

Vildpersiljan är en vanligen ettårig ört med upprätta kala stjälkar som kan bli upp till en meter höga. Bladen har triangulära bladskivor och så djupt flikiga att det ser ut att bestå av flikiga småblad.

Jag tycker att det liknar **hundkåxets** blad men är mera mörkgröna och mer glänsande. Det är inte lätt att se skillnaden om man inte jämför båda samtidigt! Gnuggas dessa mellan händerna uppstår en lökartad lukt. På våren kan vildpersilja lätt förväxlas med **persilja eller körvel** MEN känns igen på de **tre smala nedåtriktade bladen i det enskilda svepet vid varje småflock** vilket ger arten en specifik indikation. Samt saknad av den starka, kryddaktiga lukt som utmärker persilja och körvel. Den blommar från juli till september medan hundkåxet blommar före midsommar. Den blommar med vita, ibland rödaktiga blommor samlade i dubbelflock. Hela blomställningen är utbredd som en skiva. Frukterna har fem kraftiga, kölade åsar och tydliga oljekanalerna mellan åsarna. Hela växten är giftig. Som om detta inte är nog är vildpersiljan mångformig och brukar delas upp i tre underarter, huvudunderarten vanlig vildpersilja (*ssp.cynapium*), stjälk grön.

Liten vildpersilja (*ssp.segetalis*), sällsynt. Stor vildpersilja (*ssp.elata*) stjälk nedtill blålila.

Vildpersilja växer som ogräs kring bebyggelse, på betesmarker och odlad mark och trivs på fet skuggig mark och i vår grannes sockerbeter. Den har de senaste åren spridit sig och blivit ett gissel i sockerbetsodlingar i en del i östra i Skåne. Växten uppges innehålla cynapin, en alkaloid med starkt narkotisk verkan, dels en coniin liknande alkaloid. (Coniin är toxinet i odört som starkt påverkar centrala nervsystemet). Det ska till rejäla mängder för förgiftning av djur som leder till döden och den smakar och luktar illa. Sympton är förlamad bakdel, störd matsmältning och flämtande andning.

ÖRNBRÄKEN (*Pteridium aquilinum*. Eng. Bracken.) Fam. Dennstaedtiaceae.

Örnbräken är en av våra största ormbunkar som växer i stora bestånd.

Den har en sträv, krypande jordstam från vilka nya blad spirar varje vår och dör varje höst vid minsta frostknäpp. De späda skotten är hoprullade och täckta med bruna fjäll. Vuxna är stora och flertal förgrenade läderartade med sega nedtill bruna håriga skaft. Sporkroppar sitter under de nedvikta bladkanterna. Sällan fertil, den förökar sig vegetativt med skott från jordstammen.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se

2007-02-09

Den är allmän i södra och mellersta Sverige, i gles skogsmark både lövskog och barrskog, på hyggen, i hagmarker och på hedar.

Örnbräken är toxisk för alla djurslag. Orsaken till att växten är skadlig för idisslare är dels karcinogener dels toxiner med benmärgsdepressiv effekt. Man har från rötter och vuxna blad isolerat ett toxin som ger aplastisk anemi. Förutom att det ät benmärgsdepressivt tycks det också vara mutagent och karcinogent.

Djuren brukar inte äta örnbräken om inte det är ont om annat bete eller då de mer smakliga men också giftigare unga skotten kommer upp, (torka eller tidigt på våren) eller då rötterna exponeras. De gillar även att äta vissen eller torr örnbräken.

Enligt Carl von Linne´ :

”Ju större likhet en giftig planta äger med en som i dagligt bruk användes, ju angelägnare måste det vara att fullkomligt känna åtminstone endera”.

Och det är inte alltid så lätt.....

Referenslista

- Den canadensiska växt databasen (Håll i Er...)
http://sis.agr.gc.ca/pls/pp/ppack.list?p_sci=sci&p_type=all&p_x=px
- Den Nordiska Floran av Bo Mossberg och Lennart Stenberg.
- Den virtuella Floran (<http://linnaeus.nrm.se/flora/giftig.html>.)
- En översikt över giftiga växter av veterinärmedicinsk betydelse.
En litteraturstudie av Katarina Jybe, 1994.
- Kustflora av Örjan Nilsson.
- Läkeväxter i färg. E. Wendelberger.
- Medicinalväxter Dieter Podlech (Bearbetning Örjan Nilsson).
- Mig själv.

Adress:	Telefon:	Telefax:	E-post
Ingela Lindskog Skånesemin ek för Trädgårdsg.5 288 31 Vinslöv	0415-19524 Mobiltelefon: 070-5803399	044-81346	ingela.lindskog@skanesemin.se